

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romuald Dalewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bielecki

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania D. C.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Bielsku-Białej

o prawo do renty socjalnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 19 czerwca 2024 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. akt III AUa 1624/21,

**1) uchyla zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym w części
dotyczącej okresu przyznania prawa do renty socjalnej i przyznaje
D. C. prawo do renty socjalnej na okres od 9 maja 2019 r. do 31
maja 2022 r.,**

**2) nie obciąża D. C. kosztami zastępstwa procesowego strony
przeciwnej w postępowaniu kasacyjnym,**

**3) przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w
Katowicach na rzecz adwokata P. P. kwotę 240 (dwieście
czterdzieści) złotych, powiększoną o należną stawkę podatku od
towarów i usług, wraz z odsetkami, o których mowa w art. 98 § 1¹**

k.p.c., tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej wyrokiem z 21 sierpnia 2021 r. oddalił odwołanie D. C. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Bielsku-Białej z 10 września 2019 r. odmawiającej ubezpieczonemu (ur. w 2001 r.) prawa do renty socjalnej na wniosek z maja 2019 r.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił odwołania skarżącego, albowiem nie znalazł podstaw dla podważenia ustalenia organu rentowego o braku całkowitej niezdolności do pracy ubezpieczonego na tle rozpoznanych schorzeń: upośledzenia umysłowego w stopniu lekkim, wady postawy, wady wzroku, padaczki i astmy oskrzelowej.

W postępowaniu dowodowym, na które złożyły się opinie biegłych sądowych lekarzy specjalistów: psychiatry i psychologa (psychiatra A. N., psycholog E. R.), neurologa (A. N.1), gastrologa (J. K.) i medycyny pracy (R. S.), Sąd Okręgowy ustalił, że u skarżącego potwierdzono padaczkę bez objawów (napadów) i zmian w obrazie EEG, znaczny niedobór wagi (postawę asteniczną) z wykluczeniem choroby genetycznej (zespołu Marfana) jako podłoża niedowagi.

Sąd pierwszej instancji w szczególności podzielił stanowisko biegłego z zakresu medycyny pracy, że ubezpieczony zachował zdolność do wykonywania prostych czynności fizycznych (sprzątacza, portiera, pracownika gospodarczego), bez potrzeby specjalnego przyuczenia do tego rodzaju prac.

W związku z tym Sąd Okręgowy stwierdził, że ocena stopnia niezdolności do pracy zawarta w orzeczeniu lekarza orzecznika z 2 lipca 2019 r. i komisji lekarskiej z 23 sierpnia 2019 r. była prawidłowa, wskutek czego skarżący nie spełnił warunku z art. 4 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej.

W apelacji od wyroku Sądu Okręgowego ubezpieczony wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i decyzji przez przyznanie prawa do renty socjalnej. Apelujący podniósł, że w świetle wyników postępowania dowodowego przeprowadzonego

przed sądem pierwszej instancji, a w szczególności opinii biegłego sądowego z zakresu neurologii oraz psychiatry i psychologa, którzy w opiniach zawarli konkluzje o całkowitej niezdolności do pracy ubezpieczonego, nie można jednoznacznie wykluczyć, że ubezpieczony dotknięty przede wszystkim schorzeniem neurologicznym i psychicznym zachował zdolność do podjęcia pracy zarobkowej w zakresie wskazanym przez biegłego z zakresu medycyny pracy - której to wypowiedzi sąd nadał wiodące znaczenie naruszając przepisy postępowania - art. 233 k.p.c. i prawa materialnego - art. 12 ustawy o emeryturach i rentach w zw. z art. 4 ustawy o rencie socjalnej.

Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z 29 listopada 2021 r., w pkt. I zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że przyznał D. C. prawo do renty socjalnej na okres od 1 maja do 31 maja 2022 r., i w pkt. II orzekł o kosztach postępowania.

Sąd drugiej instancji podzielił zarzuty apelacji, mając na uwadze następujące ustalenia i okoliczności: ubezpieczony D. C. (ur. w 2001 r.) jako uczeń III klasy szkoły specjalnej branżowej (budowlanej) wniósł w 2019 r. o przyznanie prawa do renty socjalnej ze względu na występujące u niego opóźnienia rozwojowe o podłożu genetycznym, skutkujące zaburzeniami neurologicznymi (wadą postawy, osłabieniem fizycznym) oraz upośledzeniem umysłowym. W ocenie psychiatry - konsultanta ZUS - defekt intelektualny ubezpieczonego i zaburzenia koordynacji wzrokowo-ruchowej są wynikiem bardziej złożonego obrazu klinicznego. Tego rodzaju ocena została potwierdzona w opiniach biegłego sądowego neurologa, sporządzonych przed sądem pierwszej instancji (opinia zasadnicza A. N. z dnia 5 lutego 2020 r., i opinia dodatkowa z dnia 25 maja 2021 r.).

Sąd Apelacyjny podkreślił, że biegła nie negując u skarżącego zachowanej sprawności ruchowej, zwróciła uwagę przede wszystkim na asteniczność budowy ciała (wzrost ok. 2 m przy wadze ok. 60 kg) z wyraźnymi cechami sylwetki marfanoidalnej (nadmierna długość nóg, mały obwód głowy) o podłożu genetycznym (stwierdzenie mutacji o patogennym charakterze skutkującej tego rodzaju fenotypem). W ocenie biegłej, tego rodzaju schorzenie skutkujące znacznym osłabieniem siły fizycznej (niedowaga) wyklucza możliwość zarobkowej pracy fizycznej, przy uwzględnieniu dalszych ograniczeń związanych z rozpoznaną

padaczką i upośledzeniem umysłowym. Tego rodzaju stanowisko podzielili biegli: psycholog i psychiatra w wypowiedzi zawartej w opinii z 28 lutego 2020 r., w której biegli oceniając wskazane przez neurologa ograniczenia (padaczkę, astenię, zespół reaktywnego bezdechu, astmę oskrzelową) w powiązaniu z upośledzeniem umysłowym, przedstawili sugestię o całkowitej niezdolności do pracy w okresie od daty wniosku do końca maja 2022 r.

Sąd Apelacyjny podzielił zaprezentowane powyżej stanowisko orzecznicze z zakresu neurologii i psychiatrii, jako specjalności zasadniczych w przypadku udokumentowanych schorzeń ubezpieczonego.

W ocenie drugiej instancji, ewidentny niedobór wagi, związane z tym istotne osłabienie siły fizycznej oraz ograniczenia intelektualne - eliminują obecnie możliwość podjęcia przez ubezpieczonego jakiejkolwiek pracy zarobkowej w pełnym wymiarze, powodując całkowitą niezdolność do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach w zw. z art. 4 ustawy o rencie socjalnej, co skutkowało zmianą zaskarżonego wyroku.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniósł organ rentowy. Skarżący zaskarżył wyrok w części dotyczącej terminu początkowego przyznania prawa do renty socjalnej, tj. przyznania prawa do renty socjalnej za okres od 1 maja 2019 r. do 8 maja 2019 r. oraz wskazał podstawę kasacyjną z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. i zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003r. o rencie socjalnej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1340 ze zm. w związku z art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. 2018 r., poz. 1270 ze zm.) przez przyznanie prawa do renty socjalnej ubezpieczonemu za okres, gdy nie był osobą pełnoletnią.

Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu sądowi w innym składzie. Ewentualnie skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia jak w pkt 2 i orzeczenie co do istoty sprawy oraz zasądzenie na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną odwołujący wniósł o uchylenie przez Sąd Najwyższy zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty

sprawy, albowiem podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona, a skargi kasacyjnej nie oparto także na podstawie naruszenia przepisów postępowania. Odwołujący wniósł również o odstąpienie od obciążenia go kosztami postępowania, w tym kosztami zastępstwa procesowego. albowiem w okolicznościach sprawy zachodzą szczególnie uzasadnione względy wskazujące na zasadność odstąpienia od obciążania Odwołującego kosztami procesu oraz przyznanie od Skarbu Państwa na rzecz jego pełnomocnika kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej odwołującemu w postępowaniu kasacyjnym, oświadczając, iż nie zostały one zapłacone w całości ani w części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej, taka renta przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia (pkt 1); w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25 roku życia (pkt 2); w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej (pkt 3). Decydujące w tego rodzaju sporze jest dokonanie kompleksowych ustaleń faktycznych zmierzających do wyjaśnienia, czy po stronie odwołującej się występuje całkowita niezdolność do pracy, co wymagało wiadomości specjalnych w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. w zakresie oceny etiologii schorzenia, momentu jego powstania, przebiegu procesu chorobowego, aktualnego stopnia nasilenia diagnozowanych schorzeń, ich wzajemnych powiązań i wpływu na możliwość świadczenia pracy zarobkowej. Osoby niepełnosprawne nie powinny być a priori wykluczane z możliwości podjęcia pracy zarobkowej. Potencjalne zatrudnienie powinno być realnie dostosowane do pułapu możliwości określonej osoby. Przedmiotową zależność ujawnia koniunkcja art. 12 ust. 2 i art. 13 ust. 4 ustawy emerytalnej. Zgodnie z tym pierwszym przepisem całkowita niezdolność do pracy polega na utracie zdolności do wykonywania jakiejkolwiek pracy. Ta norma tworzy zasadę, od której ustawodawca przewidział wyjątek uregulowany w drugim z powyżej powołanych przepisów, to jest zachowanie zdolności do pracy w warunkach określonych w przepisach ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób

niepełnosprawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1172) nie stanowi przeszkody do orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy. Dodatkowo, w myśl art. 4 ust. 5 tej ustawy, zaliczenie do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności nie wyklucza możliwości jej zatrudnienia u pracodawcy niezapewniającego warunków pracy chronionej, ale tylko w przypadkach przystosowania przez pracodawcę stanowiska pracy do potrzeb osoby niepełnosprawnej albo zatrudnienia w formie telepracy. Oznacza to, że możliwość uznania całkowitej niezdolności do pracy jest wykluczona przy zachowaniu choćby ograniczonej zdolności do pracy, ale w tzw. normalnych (otwartych) warunkach pracy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że pojęcia całkowita niezdolność do pracy i naruszenie sprawności organizmu w rozumieniu art. 4 ustawy o rencie socjalnej nie są tożsame i stany te mogą powstać w różnych momentach. Całkowita niezdolność do pracy, będąca przesłanką prawa do renty socjalnej, może powstać po upływie okresów wskazanych w art. 4 ust. 1 tej ustawy, ale dla nabycia prawa do renty socjalnej istotne jest, aby przyczyna naruszenia sprawności organizmu powodująca całkowitą niezdolność do pracy powstała nie później niż w okresach wymienionych w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 ustawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2021 r., III USKP 35/21, Legalis nr 2536518 i przywołane w nim orzecznictwo).

W przedmiotowej sprawie skarżący, mimo początkowego ustalenia braku całkowitej niezdolności do pracy ubezpieczonego na tle rozpoznanych schorzeń, w samej skardze kasacyjnej nie kwestionował już samego prawa odwołującego się do renty socjalnej, lecz jedynie termin początkowy przyznania tego prawa. Zdaniem organu rentowego przyznanie prawa do renty socjalnej za okres od 1 maja 2019 r. do 8 maja 2019 r. jest nieprawidłowe, gdyż narusza art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1340 ze zm., w związku z art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.) które stanowią, iż renta socjalna przysługuje osobie pełnoletniej.

Zdaniem Sądu Najwyższego powyższe stanowisko Zakładu Ubezpieczeń Społecznych co do terminu przyznania prawa do świadczenia jest w pełni uprawnione i znajduje uzasadnienie w treści przywołanych przepisów. Skoro bowiem

ubezpieczony urodził się [...] maja 2001 r., to nie może mieć przyznanego prawa do renty socjalnej za okres od 1 maja 2019 r. do 8 maja 2019 r. Podobne zdanie wyraził również odwołujący się, który w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o uchylenie przez Sąd Najwyższy zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy, gdyż w jego ocenie podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku. Sąd Najwyższy rozstrzygnął również o wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu – na podstawie § 15 ust. 2 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2024 r., poz. 763).

Ponieważ skarga kasacyjna organu rentowego okazała się zasadna w wyniku oczywistego błędu Sądu drugiej instancji, za który odwołujący się swoimi działaniami procesowymi nie ponosi odpowiedzialności, Sąd Najwyższy, zgodnie z art. 102 k.p.c., postanowił nie obciążać odwołującego się kosztami zastępstwa organu rentowego w postępowaniu kasacyjnym.

[SOP]